

Indikaator „ettevõtjatulu“ ja teiste majandusnäitajad

Analüüsiks on kasutatud FADNi (*Farm Accountancy Data Network*, põllumajanduslik raamatupidamise andmebaas) andmeid 2020. aasta kohta.

Eestile on alates 2010. aruandeaastast kehtestatud plaaniliseks valimi suuruseks 658 ettevõtet, kes esindavad 7610 põllumajandustootjat. Kuna FADNi eesmärgiks on analüüsida ärilisi tootmisettevõtteid, siis on põllumajandustootjate üldkogumi moodustamiseks määratud majandusliku suuruse alampiir, millest väiksemaid majapidamisi põllumajandustootjateks ei loeta. Eestis on majandusliku suuruse standardkogutoodangu väärtus rohkem kui 4000 eurot. Alampiiri seadmisel on põhimõte, et üldkogumiga saaks kaetud ligikaudu 90% riigi põllumajanduslikust tootmisest (kogutoodangust, maakasutusest, loomühikutest).

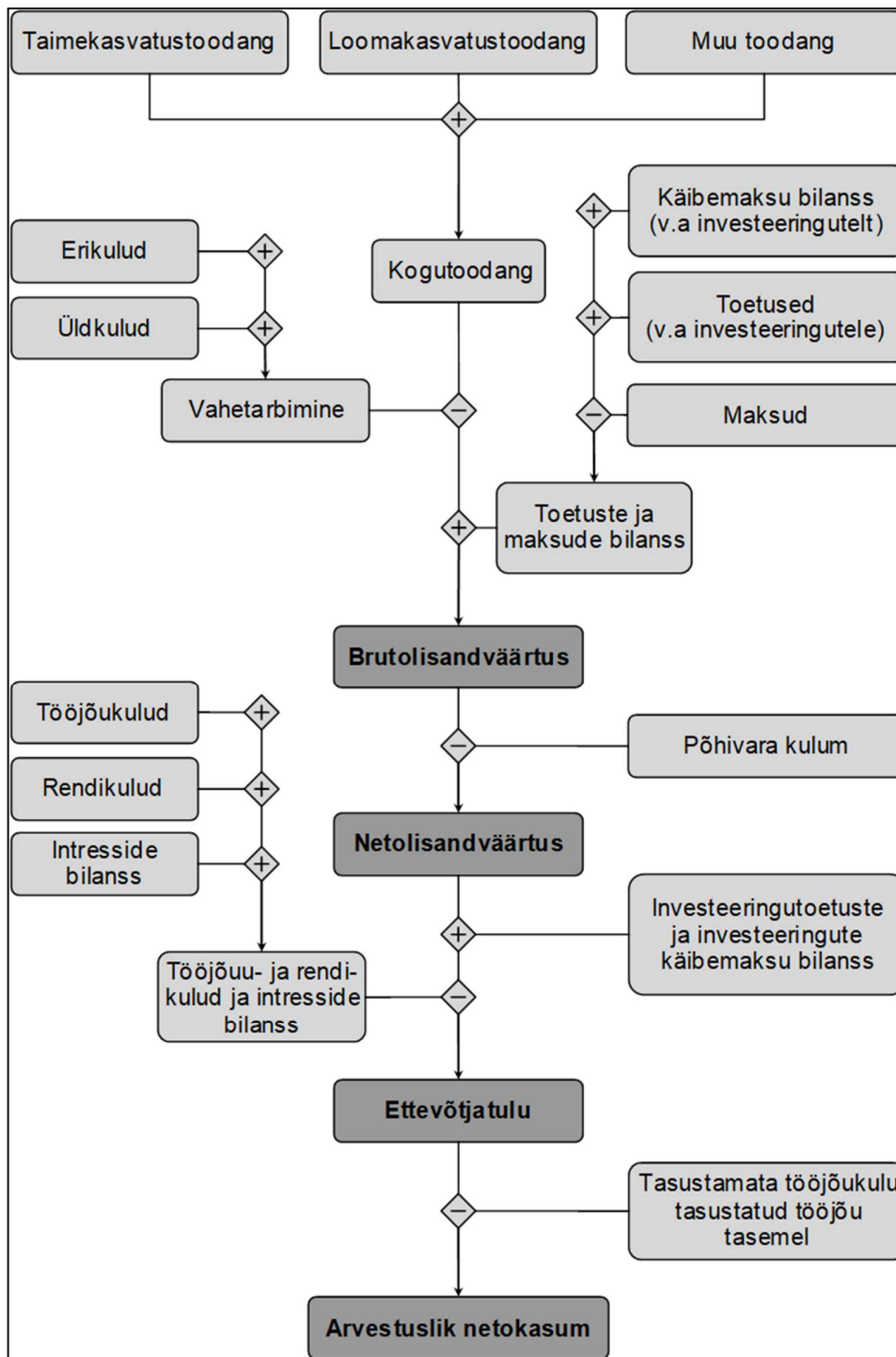
Indikaatori „ettevõtjatulu“ ja teised majandusnäitajad on arvatud kaalutud keskmistena. FADNi 2020. aasta valimis (andmed koguti 2021. a. jooksul) olnud ettevõtete tulemuste üldistamisel MAK 2014–2020 keskkonnatoetusi saanud põllumajandustootjate üldkogumile on kasutatud PRIA toetuste registri andmeid 2020. aasta kohta. Andmed kaaluti eraldi iga MAK 2014–2020 keskkonnatoetuse lõikes, kasutades PRIA loomade ja põldude registri andmeid 2020. aasta kohta ning standardtoodangu koefitsiente „ST 2013“ (aastate 2011–2015 keskmiste näitajate alusel arvatud standardtoodangu koefitsiendid). Iga PRIA loomade ja/või põldude registris olevale tootjale (kellel oli maad ja/või põllumajandusloomi 2020. a seisuga) määrati tootmistüüp ja majanduslik suurus vastavalt FADNi tüpoloogiale. 2021. aasta andmete puhul kasutatakse juba uuemaid standardtoodangu koefitsiente „ST 2017“ (aastate 2015–2019 keskmiste näitajate alusel arvatud standardtoodangu koefitsiendid), mis on seega kasutusel uuringu II osas – ÜPP ja MAK 2014–2020 keskkonnatoetuste jaotumise analüüsis.

Kasutades standardtoodangu koefitsiente ning ettevõtte andmeid maakasutuse ja loomade arvu kohta määratakse ettevõtte standardkogutoodangu väärtus eurodes ehk majanduslik suurus. Ettevõtte majanduslik suurus määrab tema kuulumise vastavasse majandusliku suuruse klassi. Ettevõtte tootmistüüp ehk peamine tootmissuund määratakse olenevalt ühe või teise tootmisharu osatähtsusest ettevõtte standardkogutoodangust. Ettevõtteid saab grupeerida tootmistüüpide lõikes üldisel, peamisel või detailsel tasandil. Üldtasandil on Eestis enamlevinud tootmistüüpideks taimekasvatus (A), piimatootmine (E), loomakasvatus (F) ja segatootmine (H).

Majandusliku suuruse ja tootmistüübi kalkulaator on avaldatud Põllumajandusuuringute Keskuse kodulehel: http://www.maainfo.ee/data/so_calc. Selle abil saab määrata ettevõtte majandusliku suuruse ja tootmistüübi.

Statistikaameti poolt 2016. aastal läbiviidud põllumajandusliku struktuuriuuringu andmetel oli Eestis 16 696 põllumajanduslikku majapidamist. Majandusliku suuruse alampiiri 4000 eurot ületas neist 7610 põllumajandustootjat ja nemad moodustavadki põllumajandustootjate üldkogumi FADNi mõistes. Põllumajandustootjate üldkogumiga on Eestis kaetud 46% põllumajanduslike majapidamiste koguarvust, 99% põllumajandusliku tootmise standardkogutoodangust, 94% kasutatavast põllumajandusmaast ning 99% loomühikutest. Põllumajandustootjate üldkogumist jääb küll välja veidi rohkem kui 9000 väga väikest majapidamist, kuid samas on kaetud valdav osa põllumajanduslikust tootmisest.

Indikaatori „ettevõtjatulu“ peamiseks analüüsiobjektideks on netolisandväärtus, ettevõtjatulu ning arvestuslik netokasum, mis on arvatud keskmiselt tootja kohta (Joonis 1). Võttes arvesse, et põllumajandustootjad on nii tootmise struktuuri kui ka majandusliku suuruse poolest väga erinevad, on eelpool nimetatud näitajaid analüüsitud väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõu aastaühiku ning kasutatud põllumajandusmaa hektari kohta.

Joonis 1. Peamiste majandusnäitajate arutamise skeem

Netolisandväärtus (*Net Value Added*) näitab ettevõttes loodud lisandväärtust, mis arvutatakse kogutoodangust vahetarbimise ja kulumi mahaarvamisel ning toetuste (va investeeringutoetused) ja maksude lisamisel. Netolisandväärtus on summa, mis jääb tootmistegurite kasutamise kulude katmiseks (nt palk, rent, intressid, omanikutulu). Ettevõtjatulu (*Family Farm Income*) erineb netolisandväärtusest selle poolest, et arvesse võetakse ka kulutused tööjõu- rendi- ja finantskulude maksmiseks ning sissetulekud investeeringutoetustest. Ettevõtjatuluks nimetataksegi summat, millest on maha arvatud kulud tööjõule, intressidele, rendile jne. Arvestuslik netokasum

(*Conditional Profit*) võtab arvesse ka tasustamata tööjõudu (palgata töötavad omanikud ja nende pereliikmed), mille väljatoomisel lahutatakse ettevõtjatulust tasustamata tööjõukulu. Tööjõu aastaühik (TJÜ) võrdub arvestuslikult 2200 töötunniga aastas.

Kogutoodangu moodustavad ettevõttes toodetud taime- ja loomakasvatustoodang ning sissetulekud kõrvaltegevusest (näiteks tulu lepingulistest töödest, taluturismist, metsandusest, taime- ja loomakasvatustoodangu töötlemisest, vahendustegevusest, taastuenergia tootmisest jne). Toodang võib olla toodetud müügiks, kasutamiseks ettevõtte sisesel tarbimisel (nt loomadele söödaks, seemneks jne) või jääda varudeks. Sissetuleku moodustavad taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimine, sissetulek muudest põllumajandusega otseselt seotud kõrvaltegevustest ning toetused (v.a investeeringutoetused).

Kogutoodangu väärtuse ja struktuuri analüüsimisel on kogutoodangule lisatud ka toetused (v.a investeeringutoetused), mis on antud analüüsis jagatud tinglikult kolmeks: antud meetme toetus, keskkonnatoetused (v.a meetme toetuse all kajastatu) ja muud toetused. FADNi meetodika kohaselt kajastatakse otse- ja üleminekutoetused vastavalt toetuse määramise aastale ning maaelu arengukava (MAK) jm toetused vastavalt toetuse väljamaksmise aastale. Investeeringutoetused kajastatakse eraldi ja samuti vastavalt väljamakse tegemise aastale.

Võttes arvesse, et põllumajandustootjad on nii tootmise struktuuri kui ka majandusliku suuruse poolest väga erinevad, on eelpool nimetatud näitajaid analüüsitud väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõu aastaühiku ning kasutatud põllumajandusmaa hektari kohta.

Brutolisandväärtuse (BLV) arvutamiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetuste (v.a investeeringutoetused) ja ettevõtlusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud.

Indikaatori „ettevõtjatulu“ ja teiste majandusnäitajate ning põllumajandustootjate jätkusuutlikkuse analüüsimiseks on 2020. aastal MAK 2014–2020 keskkonnatoetust saanud ettevõtetest eraldi analüüsitud:

- meede 10 – põllumajanduse keskkonna- ja kliimatoetust taotlenud tootjad (edaspidi **M10**);
- meede 10.1.1 – keskkonnasõbraliku majandamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **KSM**);
- meede 10.1.3 – piirkondliku mullakaitse toetust taotlenud tootjad (edaspidi **MULD**);
- meede 10.1.4 – keskkonnasõbraliku aianduse toetust taotlenud tootjad (edaspidi **KSA+KSK**);
- meede 10.1.5 – kohalikku sorti taimede kasvatamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **SORT**);
- meede 10.1.6 – ohustatud tõugu looma pidamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **OTL**);
- meede 10.1.7 – poollooduslike koosluste hooldamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **PLK**);
- meede 11 – mahepõllumajandusele ülemineku ja mahepõllumajandusega jätkamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **MAHE**);
- meede 12.1 – Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **NAT**);
- meede 12.2 – Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **NAM**);
- meede 14.1 – loomade heaolu toetust saanud tootjad (edaspidi **LHT**);
- keskkonnatoetusi taotlenud tootjad (edaspidi **MAK kkt**);
- keskkonnatoetusi mittetaotlenud tootjad (edaspidi **tavatootjad**);
- FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvad tootjad (edaspidi **Eesti keskmine**).

Piirkondliku veekaitse toetuse (VESI, meede 10.1.2) andmeid ei analüüsitud. FADN meetodika kohaselt kui grupis on alla 5 ettevõtte, siis andmeid ei saa analüüsida ega avalikustada.

Eesti keskmine põllumajandustootja on kaalutud keskmine näitaja, mis on saadud FADN valimis olnud ettevõtete tulemuste üldistamisel põllumajandustootjate üldkogumile. Andmete laiendamiseks on kasutatud Statistikaameti poolt läbiviidud struktuuriuuringu andmeid põllumajanduslike majapidamiste arvu ja nende liigituse kohta majandusliku suuruse ja tootmistüüpide lõikes. FADN meetodika järgi peetakse professionaalseteks põllumajandustootjateks neid tootjaid kelle standardkogutoodangu väärtus ületab 4000 eurot.

MAK 2014–2020 keskkonnatoetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele, on toetused (v.a investeeringutoetused) jagatud tinglikult kolmeks osaks:

- Vastava tootjate grupi sihttoetus ehk nn meetme toetus:
 - M10 tootjate puhul põllumajanduse keskkonna- ja kliimatoetus (meede 10);
 - KSM tootjate puhul keskkonnasõbralik majandamise toetus (meede 10.1.1);
 - MULD tootjate puhul piirkondliku mullakaitse toetus (meede 10.1.3);
 - KSA+KSK tootjate puhul keskkonnasõbraliku aianduse toetus (meede 10.1.4);
 - SORT tootjate puhul kohaliku sorti taimede kasvatamise toetus (meede 10.1.5);
 - OTL tootjate puhul ohustatud tõugu looma pidamise toetus (meede 10.1.6);
 - PLK tootjate puhul poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (meede 10.1.7);
 - MAHE tootjate puhul mahepõllumajandusele ülemineku ja mahepõllumajandusega jätkamise toetus (meede 11);
 - MAHE üle – mahepõllumajandusele ülemineku toetus (meede 11.1);
 - MAHE jätk – mahepõllumajandusega jätkamise toetus (meede 11.2);
 - NAT tootjate puhul Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (meede 12.1);
 - NAM tootjate puhul Natura 2000 toetus erametsamaale (meede 12.2);
 - LHT tootjate puhul loomade heaolu toetus (meede 14.1);
 - MAK kkt keskkonnatoetusi taotlenud tootjad (MAK 2014–2020 meetmed 10, 11, 12, 14)
- Keskkonnatoetused (v.a meetme toetuse all kajastatu);
- Muud toetused¹.

Põllumajandustootjate jätkusuutlikkus

Põllumajandustootja jätkusuutlikkuse hindamise aluseks on antud analüüsis võetud jätkusuutlikku arengut tagav brutolisandväärtus (BLV) tase tööjõu aastaühiku (TJÜ) kohta. Jätkusuutlikkuse hindamiseks võrreldi iga ettevõtte tegelikku BLV taset TJÜ kohta arvestusliku jätkusuutlikkuse tasemega. Jätkusuutlikku arengut tagava BLV TJÜ hindamiskriteeriumid olid järgmised:

- kui BLV tööjõu aastaühiku kohta üle 80% jätkusuutlikkuse tasemest, siis on põllumajandusettevõtte jätkusuutlik;
- kui BLV jääb alla 80% jätkusuutlikkuse tasemest, siis antud ettevõtte BLV tootmise tase TJÜ kohta ei taga jätkusuutlikku arengut.

Jätkusuutlikku arengut tagava BLV arvestamisel on eeldatud, et põllumajandusettevõtte BLV peab katma konkurentsivõimelise palgataseme töötajatele (k.a omaniku ja tema pereliikmete tasustamata tööjõule) ja 5% ettevõtte

¹ Ühtne pindalatoetus, kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus, noore põllumajandustootja toetus, väikepõllumajandustootjate toetus, piima üleminekutoetus, veise üleminekutoetus, ute üleminekutoetus, põllumajanduskultuuri üleminekutoetus, heinaseemne üleminekutoetus, piimalehma kasvatamise otsetoetus, ammlehma kasvatamise üleminekutoetus, ute kasvatamise üleminekutoetus, puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetus, väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus, kiviaia taastamise toetus, praktikatoetus, mesilaspere toetus ja taastuenergia toetus

Indikaatori "ettevõtjatulu" (sh. teised majandusnäitajad), põllumajandustootjate jätkusuutlikkuse uuringu ja ÜPP ja MAK 2014–2020 keskkonnatoetuste jaotumise analüüsi meetodika

põhivarade keskmisest väärtusest (v.a maa), mis on vajalik normaalseks taastootmiseks. Palgataseme baasiks on võetud 80% maakonna kõigi tegevusalade keskmisest tööjõukulust töötaja kohta aastas.

Jätkusuutlikkuse hindamiseks määrati igale taotlejale standardkogutoodangu väärtus² (SKT) eurodes ehk majanduslik suurus, kasutades standardtoodangu koefitsiente "ST 2013"³ ning andmeid maakasutuse ja loomade arvu kohta (PRIA loomade ja põldude registri andmeid). Majandusliku suuruse järgi jagatakse FADN meetodika kohaselt põllumajandusettevõtted 14 majandusliku suuruse klassi (Tabel 1).

Tabel 1. Majandusliku suuruse klassid FADN meetodika kohaselt

Suurusklass	Miinumum, euro	Maksimum, euro
1		2 000
2	2 000	4 000
3	4 000	8 000
4	8 000	15 000
5	15 000	25 000
6	25 000	50 000
7	50 000	100 000
8	100 000	250 000
9	250 000	500 000
10	500 000	750 000
11	750 000	1 000 000
12	1 000 000	1 500 000
13	1 500 000	3 000 000
14	3 000 000	

Analüüsi tulemuste kirjeldamise lihtsustamiseks on suurusklassid kokku pandud. Jätkusuutlike tootjate osakaalu hindamisel on MAK 2014–2020 keskkonnatoetusi taotlenud tootjad jagatud majandusliku suuruse alusel kolme gruppi:

- väiketootjad – SKT 4 000€ – 25 000€ (klassid 3–5)
- keskmise suurusega tootjad – SKT 25 000€–100 000€ (klassid 6–7)
- suurtootjad – SKT üle 100 000€ (klassid 8–14).

² SKT – standardkogutoodangu väärtus eurodes ehk ettevõtte majanduslik suurus, mis arvutatakse standardtoodangu koefitsientide alusel lähtudes kasvatatavate põllumajanduskultuuride kasvupinnast ja loomade keskmisest arvust aruandeaastal

³ Arvutatakse viie aasta keskmisena vastavalt vaatlusaluste aastate saagikus- ja produktiivsuse näitajatele ning hindadele. Toetused standardtoodangu koefitsientides ei kajastu

ÜPP ja MAK 2014–2020 keskkonnatoetuste jaotumine

Toetuste jaotumise analüüsimisel võeti arvesse kõik PRIA poolt 2021. aastal väljamakstud otsetoetused, koolikava toetus, põllumajanduse turukorralduse toetused ning siseriiklikud toetused (aruandes joonistel esitatud koos I samba toetustega). II samba maaelu arengukava meetmetoetustest võeti analüüsimisel arvesse kõik väljamakstud maaelu arengukava MAK 2014–2020 toetused (v.a tehnilise abi toetus ning ettemaksud). 2021. aastal maksti välja MAK 2020. aasta taotlusvooru toetused.

Alates 2021. aasta andmetest kasutatakse standardtoodangu koefitsiente „ST 2017“ (aastate 2015–2019 keskmiste näitajate alusel arvutatud standardtoodangu koefitsiendid). Igale PRIA loomade ja/või põldude registris olevale tootjale (kellel oli maad ja/või põllumajandusloomi 2021. a seisuga) määrati tootmistüüp ja majanduslik suurus vastavalt FADNi tüpoloogiale.

Toetuste jaotumise analüüsis on tootjad jagatud majandusliku suuruse alusel nelja gruppi:

- hobitalud – SKT kuni 4000€ (klassid 1–2)
- väiketootjad – SKT 4 000€ – 25 000€ (klassid 3–5)
- keskmise suurusega tootjad – SKT 25 000€–100 000€ (klassid 6–7)
- suurtootjad – SKT üle 100 000€ (klassid 8–14)

*lisaks FADN tüpologia järgi määratlemata suurusega tootjad – tootjad, kellele on 2021. aastal PRIA poolt välja makstud toetusi, kuid kelle kohta puuduvad majandusliku suuruse määramiseks vajalikud algandmed (SKT väärtus eurodes, mis määratakse lähtudes hektarite ja loomade arvust selles majapidamises ning vastavatest standardtoodangu koefitsientidest).

Tegevusala alusel on tootjad jagatud üldisel tasemel seitsmesse tootmistüüpi:

A	–	taimekasvatus
B	–	aiandus
D	–	püsikultuurid
E	–	piimatootmine
F	–	loomakasvatus
G	–	sea- ja linnukasvatus
H	–	segatootmine

*lisaks FADN-i järgi määratlemata tootmistüüp – tootjad, kellele on 2021. aastal PRIA poolt välja makstud toetusi, kuid kelle kohta puuduvad tootmistüübi määramiseks vajalikud algandmed.

Toetuste jaotumisel maakonniti on aluseks võetud PRIA kliendiregistris olev toetuse saaja tegevuskoha maakond (maakond, kus asub suurem osa põllumajandusettevõtja põldudest/tootmisest ja/või on ettevõtte registreeritud). Põllumajandustootjate maad võivad paikneda mitmes maakonnas ja seetõttu tuleb arvestada, et antud maakondlik jaotus ei pruugi näidata tegelikke toetuste kasutamise piirkondi.